

Públic

ELS SILENCIS EIXORDADORS DE PEDRO

SÁNCHEZ

Vicenç Navarro

Catedràtic de Ciències Polítiques i Polítiques Públiques

Universitat Pompeu Fabra

2 d'agost de 2019

Als principals mitjans d'informació d'aquest país va ser molt comentat el silenci del candidat Sánchez en el seu discurs d'investidura a les Corts espanyoles de la setmana passada sobre les tensions existents entre l'Estat espanyol, d'una banda, i el govern de la Generalitat de Catalunya, de l'altra, tensions que defineixen allò que l'establishment politicomediàtic espanyol anomena erròniament el "problema català", quan en realitat és un "problema espanyol", ja que es basa en dues visions d'allò que és Espanya i hauria de ser el seu Estat, és a dir, una Espanya uninacional amb un Estat monàrquic radial, o una Espanya plurinacional amb un Estat republicà i polièdric (com històricament van desitjar les esquerres espanyoles durant el període de lluita clandestina

contra la dictadura). **El silenci de Pedro Sánchez era un intent de no donar visibilitat a aquest monotema, a fi d'evitar que centrés el debat d'investidura, tal com ha passat en la vida política recent del país.** Però aquesta decisió no va ser encertada, ja que el silenci es va convertir en eixordador, **i va provocar a les dretes de sempre, que van respondre amb gran agressivitat i van fer servir, un cop més, el tema nacional a fi d'ocultar l'altre gran tema: l'enorme crisi social que elles van contribuir en gran mesura a establir a tot el territori espanyol.**

De fet, el tema social va ser l'altre gran silenci, també eixordador, del discurs de Sánchez. Va dir molt poc sobre l'abast de la crisi social, que ha assolit a Espanya (inclosa Catalunya) unes dimensions sense precedents, **crisi causada en gran part per l'aplicació de les polítiques neoliberals que s'han estat imposant als dos costats de l'Ebre per part dels partits que han governat a Espanya i a la Generalitat de Catalunya,** precisament els mateixos partits de govern (PSOE i PP) a Espanya, i CDC (més tard PDeCAT) –amb l'ajuda d'UDC i ERC- a Catalunya, que han liderat les tensions nacionals a Espanya (veure el meu article **Com els superpatriotes d'ambdós costats oculten l'enorme crisi social que han creat, *Públic*, 20.03.2019).** **Avui, els establishments polítics espanyol i català estan ignorant o ocultant aquesta enorme crisi social, els responsables de la qual tenen noms i**

cognoms, alguns dels quals estaven presents a l'hemicicle o entre l'audiència que seguia l'acte per televisió.

La visió excessivament optimista del país que va donar el Sr. Sánchez en el seu discurs contrasta amb la realitat d'una enorme crisi social existent i amb la percepció popular que se'n té

El discurs d'investidura del Sr. Sánchez va seguir els cànons de l'ortodòxia del màrqueting polític: va donar una visió optimista de l'estat de la nació i va presentar Espanya com un model de modernitat, amb una democràcia forta, madura i robusta, dotada d'un dels Estats més descentralitzats que existeixen avui entre les democràcies actuals. Era un intent de recuperar el bon nom de l'Estat espanyol, fruit de la transició definida com a "modèlica", que ens va permetre passar d'una dictadura (que va durar gairebé 40 anys) a **un sistema democràtic exemplar, suposadament homologable a qualsevol altre sistema democràtic existent a l'Europa Occidental.** El discurs de Pedro Sánchez intentava estimular el que abans s'anomenava "orgull patriòtic", posant en valor tot allò que havia fet l'establishment polític espanyol (ben representat al Congrés dels Diputats) durant el període democràtic.

El problema amb aquest tipus de discurs és que no reflecteix la realitat del país. I les classes populars en són

conscients. Hi ha una àmplia percepció entre amplis sectors de la població que creuen que la situació en què viuen no coincideix amb aquella visió optimista del discurs d'investidura. Una dada resumeix aquesta percepció popular: la majoria de la població espanyola no creu que els seus fills i filles visquin en el futur millor que ells (veure el meu llibre **Ataque a la democracia y al bienestar. Crítica al pensamiento económico dominante**, Editorial Anagrama, 2015). **Aquestes i moltes altres dades mostren que la distància entre allò que la gent percep, desitja i considera important i allò que l'establishment polític percep, desitja i considera important és enorme a Espanya. És per això que el percentatge de la població que considera la classe política com un dels principals problemes del país és dels més elevats de la Unió Europea.**

La realitat ignorada en el discurs de l'establishment polític del país: la crisi social, les seves causes i les limitades respostes que s'hi donen

Allò que el candidat Sánchez no va assenyalar és que, com a **resultat de les reformes laborals** aprovades, primer pel govern del PSOE presidit per José Luis Rodríguez Zapatero, i més tard pel govern del PP dirigit per Mariano Rajoy (que tenien com a objectiu enfortir el món empresarial a costa de debilitar el món sindical), **i de les polítiques d'austeritat** (que van incloure unes de les retallades de

despesa pública més accentuades a la UE-15, i van afectar molt negativament el ja poc finançat Estat del Benestar a Espanya, un dels menys finançats d'aquesta comunitat), **la qualitat de vida i el benestar de les classes populars va anar empitjorant d'una manera molt marcada.** Espanya és avui un dels països on la taxa d'explotació del món del treball (la població assalariada) pel món del capital (el món empresarial que posseeix i gestiona la propietat de les grans empreses del país) és més alta, fet responsable que sigui un dels **països amb majors desigualtats per classe social, no només de la UE-15, sinó també de l'OCDE (el grup de països més desenvolupats del món).** De nou, els números parlen per si mateixos. La ràtio del nivell de renda del 20% més ric de la població (burguesia, petita burgesia i classes mitjanes de renda superior) versus el 20% més pobre (classe treballadora no qualificada i joves de les classes populars, fins i tot de classes mitjanes amb educació superior) és de les més altes de la UE-15 (gairebé set cops més). La mitjana a la UE-15 és de 4 cops, aproximadament.

Però **també avui és un dels països amb majors desigualtats socials de gènere,** segons el *Gender Inequality Index*, que inclou dades sobre la salut de les dones (mortalitat maternal i embarassos entre adolescents), sobre el seu empoderament (proporció de dones amb almenys educació secundària i proporció a les institucions parlamentàries) i sobre la seva participació laboral (percentatge de

dones al mercat laboral). **I el que també és preocupant, per cert, és que en un altre dels grans problemes que té el país (la insuficient resposta a la crisi climàtica), Espanya és també un dels països als dos costats de l'Atlàntic Nord amb menys sensibilitat en temes climàtics i ambientals** (veure les dades presentades en la meua intervenció, durant els Cursos d'Estiu de la Universidad Complutense de Madrid, "[Por una alianza entre emancipación y protección social](#)", 12 de juliol del 2019, San Lorenzo del Escorial, al meu blog vnavarro.org).

No hi ha percepció a l'establishment polític espanyol del que ha estat passant al país. La manca d'autocrítica del PSOE

És cert que Pedro Sánchez va fer referència al seu discurs d'investidura a alguns dels dèficits socials i mediambientals importants que calia corregir, i va esmentar propostes que podrien anar en la direcció correcta. **Ara bé, l'altre silenci en el seu discurs és que en cap moment de la seva intervenció hi va haver una autocrítica cap als governs socialistes anteriors, malgrat que el PSOE, sobretot a partir del govern Zapatero (quan va fer seves les tesis neoliberals), va contribuir enormement a la crisi social i mediambiental que estem vivint a Espanya.** El govern Zapatero va representar a Espanya la Tercera Via (la via que havien seguit Bill Clinton als EUA, Tony Blair al Regne Unit i Gerhard Schröder a

Alemanya), i que era la **incorporació de la ideologia neoliberal en les polítiques de la socialdemocràcia europea i del Partit Demòcrata als EUA. Aquestes polítiques neoliberals, com les reformes laborals regressives i les polítiques d'“austeritat” amb retallades dels serveis i transferències de l'Estat del Benestar, es van accentuar encara més a partir del segon mandat de Zapatero (2008-2011), i van causar un enorme dany a les classes populars, fet que va ser precisament la causa principal del seu declivi electoral. És a partir d'aleshores que el PSOE ha anat perdent atractiu electoral, amb un augment molt notable de l'abstenció entre les classes populars. Tant és així que el PSOE va passar de tenir un 43,9% dels vots vàlids a les eleccions generals del 2008, a un 28,7% a les del passat mes d'abril, és a dir, una caiguda de més de 15 punts en una dècada (va tocar fons a les eleccions del 2015, quan va obtenir un 22% dels vots).**

La Tercera Via va significar un canvi radical en el projecte socialdemòcrata, inclòs el PSOE (que, almenys als seus documents fundacionals, es definia com a socialista, amb l'objectiu d'assolir el socialisme a través de la via democràtica), ja que aquest partit va adoptar la ideologia i la narrativa neoliberal (la ideologia generada pel gran món empresarial en les òrbites financeres i econòmiques internacionals). Llegeixin

els treballs i articles de Miguel Sebastián i Jordi Sevilla, dos dels economistes més influents en el govern Zapatero, i ho veuran. Sevilla havia escrit un llibre, ***De nuevo socialismo***, en què ridiculitzava allò que ell anomenava socialdemòcrates tradicionals (la manera amable de dir "antiquats", entre els quals jo apareixia en un lloc destacat) per fer servir termes i categories tan passats de moda com "classe treballadora" (en lloc de classe mitjana) i de proposar, en aquest moment del segle XXI, "la pujada dels impostos i l'augment de la despesa pública". El que calia fer, segons Jordi Sevilla, era el contrari: baixar impostos i reduir la despesa pública, dit això en el país -Espanya- que té uns dels ingressos a l'Estat més baixos i dels serveis públics menys finançats de la UE-15. **A causa d'aquesta ideologia neoliberal, el Sr. Zapatero va retallar els impostos, i va crear un forat enorme als comptes de l'Estat (un forat de 27.223 milions d'euros) que, a l'aparèixer amb tota intensitat com a resultat del descens del creixement econòmic quan es va iniciar la Gran Recessió, va forçar el seu govern (del PSOE) a dur a terme les retallades.** Va retallar, per exemple, 1.200 milions congelant les pensions (quan n'hauria aconseguit més revertint la baixada d'impostos de successions, 2.552 milions) i així un llarg etcètera (veure el llibre **Hay alternativas. Propuestas para crear empleo y bienestar social en España**, que Juan Torres, Alberto Garzón i jo vam publicar).

Allò que els "modernistes" del PSOE volien era fer oblidar alguns conceptes i estratègies clau en el projecte socialista, titllant-los d'"antiquats". Amb això ignoraven que els conceptes i principis científics poden ser molt antics i no per això ser antiquats. La llei de la gravetat, per exemple, és molt antiga però no per això és antiquada. A aquells que no s'ho creguin, els suggereixo que saltin d'un quart pis i ho veuran. **I és això el que li ha passat al PSOE: que ha saltat d'un quart pis. El seu suport electoral ha anat caient en picat (com també ha passat a Europa).**

Aquesta caiguda va propiciar, doncs, la victòria de les dretes. No cal dir que aquestes dretes "superpatriotes" (a ambdós costats de l'Ebre) van estendre encara més aquestes polítiques neoliberals, i van perjudicar encara més la qualitat de vida dels espanyols (inclosa també la dels catalans). **Les polítiques neoliberals dels governs Rajoy, a Espanya, i Mas i Puigdemont a Catalunya, també van fer molt de mal a les classes populars.** Sense conèixer aquesta realitat, no es pot entendre per què el tema nacional (que ells dirigeixen) als dos costats de l'Ebre ha estat tan visible, ocultant l'existència de l'enorme crisi social.

La revolució democràtica del 15M i el seu impacte entre les bases del PSOE

Aquestes polítiques neoliberals van crear un enorme enuig popular. El Sr. Mas va haver d'arribar al Parlament de Catalunya en helicòpter el dia en què el Parlament, controlat per les dretes, anava a aprovar les "retallades", i el Sr. Rajoy va fer servir, a partir de llavors, el tema nacional (com també va fer el Sr. Mas), per mobilitzar les forces "superpatriòtiques", intentant frenar el 15M. D'aquest moviment 15M va sorgir Podemos, que, aliat amb IU, va constituir un nou espai que ràpidament (en dos anys) es va convertir en la tercera força política del país.

Va ser precisament l'impuls de Podemos el que va originar un canvi molt important al PSOE: la rebel·lió de les bases del PSOE enfront de la direcció i l'aparell del partit, controlat pels socioliberals dins del PSOE (liderats per Susana Díaz), que havien guanyat les eleccions andaluses i que estaven governant Andalusia amb el suport de Ciutadans (el partit més neoliberal existent a Espanya després de Vox). La conversió del PSOE a la Tercera Via, així com la irrupció d'un moviment politicosocial com Podemos, més tard aliat amb IU, va tenir un gran impacte en les bases del PSOE, que es van rebel·lar, van expulsar la direcció provisional d'aquest partit i van escollir Pedro Sánchez, que havia liderat la rebel·lió contra l'aparell. Sánchez es va *podemitzar* i es va moure a l'esquerra, fent servir fins i tot la narrativa de Podemos, inclosa la

necessitat de reconèixer la plurinacionalitat de l'Estat espanyol. I el dia de les eleccions, el 28 d'abril, **quan les bases del PSOE estaven celebrant, davant de la seu del partit, la victòria del PSOE i de Sánchez, van assenyalar el desig d'aliança amb Podemos, i van repetir fins i tot l'eslògan d'aquest últim: "sí se puede", i van rebutjar alhora una possible aliança amb Albert Rivera al crit de "con Rivera no",** que havia estat sempre el desig de l'aparell del partit: la seva elecció va crear una gran esperança, ja que no era reticent a entendre's amb les esquerres a l'esquerra del PSOE, com ho havien estat els seus anteriors Secretaris Generals.

Però hi havia dubtes sobre la solidesa d'aquest canvi dins d'Unidas Podemos. No s'ha d'oblidar el que ja va passar en el seu dia amb Zapatero, que havia estat el candidat rebel a la Secretaria General del PSOE, en contra del candidat oficial de l'aparell, José Bono. En realitat, Zapatero va rebre també aleshores el suport de l'ala esquerra del PSOE, liderada per Matilde Fernández. Però un cop al govern, va adoptar la forma més ortodoxa del neoliberalisme. D'una manera semblant, Pedro Sánchez va tenir el suport, durant la campanya, de les esquerres del PSOE, **com Josep Borrell, l'únic dirigent del PSOE que més tard es va oposar al canvi de l'article 135 de la Constitució impulsat pel govern Zapatero (que obligava l'Estat espanyol a donar màxima prioritat al pagament del deute públic). Gent del seu equip (com**

Manuel Escudero, cap de l'àrea d'economia de la seva campanya a les primàries), havien deixat el PSOE de Zapatero, i s'havien ofert per a col·laborar amb Podemos. Quan es va presentar Sánchez, van tornar al PSOE i li van donar suport.

L'elecció de Sánchez, com a resultat de la seva *podemització*, va obrir així unes grans expectatives i grans alegries. És per això que, en termes electorals, quan el PSOE es va presentar sota la seva direcció, **va aturar el retrocés electoral que estava patint el aquest partit, tot i que cal reconèixer que allò que es va presentar com la "gran victòria" es va assolir amb gairebé els mateixos vots, 7,5 milions, que havia obtingut el PSOE l'any 2011 (7 milions), resultat que en aquell moment va ser percebut com una gran derrota.** Però havia aconseguit més vots que en les eleccions anteriors: hi havia una reversió. **La *podemització* del PSOE era la principal causa de la seva reactivació.**

Els dos grans problemes que té Espanya: el tema social i el tema nacional

Com he indicat en múltiples ocasions, a Espanya el tema nacional sempre s'ha fet servir per ocultar i/o evitar la resolució del tema social. **L'intent més important que hi ha hagut a Espanya de fer reformes profundes al país, amb les propostes del Front Popular (durant la II República), va ser interromput per les oligarquies**

espanyoles amb un cop militar per, suposadament, defensar la unitat d'Espanya. De fet, era l'intent de mantenir els seus privilegis. I fa uns dies vam veure com l'intent d'establir un govern de coalició de les forces progressistes a Espanya es va veure interromput per l'intent de defensar la unitat d'Espanya. El que és més que preocupant és que, en aquesta ocasió, Pedro Sánchez, el dirigent del PSOE, semblava també preocupat pel fet que aquella coalició PSOE-UP pogués també facilitar la desunió d'Espanya, al no refiar-se que el líder d'UP, Pablo Iglesias, fos prou patriòtic o democràtic (?!?).

En realitat, la unitat d'Espanya està sent amenaçada avui pel propi Estat espanyol i els seus aparells repressius. És obvi que el Tribunal Suprem és una institució essencialment de dretes, amb una visió d'Espanya, com passa a la majoria d'aparells de l'Estat, profundament uninacional i radial, sense reconèixer el seu caràcter plurinacional i polièdric. La resistència a reconèixer aquesta realitat és la que està estimulants els moviments de secessió. De fet, tal com he documentat extensament, la transició de la dictadura a la democràcia va distar molt de ser modèlica. El desequilibri de forces era tal que era impossible que el resultat d'aquella transició fos una democràcia homologable a la resta de democràcies de l'Europa Occidental. La prepotència i preponderància de les forces conservadores que

controlaven l'Estat (i la gran majoria dels mitjans d'informació) van crear un sistema democràtic molt insuficient, i van donar com a resultat un benestar molt limitat, que va deixar sense resoldre els dos problemes que apareixen ara amb tota intensitat: el tema social (quaranta anys de democràcia no han resolt l'enorme dèficit social d'Espanya) i el tema nacional (l'Estat espanyol no ha reconegut ni ha facilitat el desenvolupament de la seva plurinacionalitat). L'Estat continua centrat en la capital del regne, construint un sistema radial, escassament polièdric.

La cultura franquista continua instal·lada en amplis sectors de l'Estat, i molt en particular en els aparells de seguretat i en l'aparell judicial de l'Estat. El comportament del Poder Judicial, la màxima expressió del qual és el Tribunal Suprem, en dona múltiples proves: **la seva oposició a anul·lar les sentències dels tribunals dictatorials; la seva resistència al trasllat de les restes del dictador del monument feixista que es va erigir per honorar la seva memòria; la seva acceptació de Vox com a acusació popular en el judici als líders independentistes; l'empresonament sense judici previ dels dirigents independentistes, amb petició de penes molt dures, quan podrien i s'haurien d'utilitzar sancions administratives (en lloc de penals), com la inhabilitació, i així un llarg etcètera.** Aquests

presos són presos polítics, ja que la naturalesa dels delictes que se'ls imputen, així com les condemnes de presó que impliquen, són polítics.

I el seu empresonament és un cas flagrant de violació dels drets democràtics. Reconèixer això no vol dir que no hagin de ser jutjats administrativament, amb la inhabilitació com a sanció correcta. **Han comès un acte de desobediència civil que mereix, segons les lleis actuals, una sanció. Però aquesta desobediència, des del punt de vista democràtic, no té per què ser antidemocràtica. La desobediència de lleis o normes antidemocràtiques no és necessàriament antidemocràtica.** El fet que portessin a terme un acte de protesta l'1-O no em sembla censurable. **El que sí que és antidemocràtic i censurable és que, en base a això, declaressin la independència, perquè anava en contra dels desigs de la majoria de la població. Homologar democràcia amb el compliment de la llei –tal com han indicat Sánchez i l'exalcaldessa Carmena– és un error.** El projecte democràtic ha requerit moltíssims actes de desobediència civil que eren il·legals. **Arribar fins i tot a qüestionar el compromís democràtic de Pablo Iglesias per haver definit els presos independentistes com a presos polítics és preocupant en extrem. Segons aquest argument, Martin Luther King era un antidemòcrata per haver violat les lleis discriminatòries del sud dels EUA quan se les va saltar.**

La necessitat de recuperar l'aliança de les forces democràtiques que van lluitar contra la dictadura

La Guerra Civil fou principalment el conflicte de les minories que controlaven l'Estat contra la gran majoria de les classes populars de les diferents nacions i pobles d'Espanya. La visió uninacional i radial, característica de la Monarquia espanyola, era la que existia entre les oligarquies financeres, empresarials i agrícoles del país. El feixisme va ser la màxima expressió d'aquesta visió d'Espanya, que reforçava l'enorme injustícia social en què es basa. És per això que, en la lluita contra el feixisme, hi va haver una identificació entre la lluita per aconseguir l'alliberament de les classes populars i la redefinició de l'Estat, amb una demanda d'un ordre republicà i plurinacional.

Aquesta aliança –les esquerres més els nacionalismes “perifèrics”– va ser la que va treure les dretes hereves del franquisme –el PP– del govern. I aquesta aliança s'hauria d'haver mobilitzat per establir un nou govern d'esquerres a Espanya. Però hi va haver alguns obstacles per a què això pogués passar. Un va ser la conversió de l'equip de Sánchez cap a l'uninacionalisme (empès per les dretes i pel monopoli del que significa “patriotisme” a Espanya). La seva postura sobre el

tema nacional n'és un símptoma. Però l'altre obstacle va ser el comportament de les esquerres nacionalistes catalanes (ERC), que han estat donant suport a les dretes independentistes dins del govern català, i que, al negar-se a donar suport al pressupost pactat pel PSOE i UP, va propiciar tot el procés que va conduir a unes eleccions i a la necessitat que hi hagués una investidura. El discurs de Rufián, en el qual va subratllar la necessitat de la unitat de les esquerres a Espanya, entre les quals s'incloïen, va ser un pas positiu, però hauria estat més creïble si hagués fet una autocrítica de no només el seu suport a les dretes catalanes pujolistes, sinó també de la seva oposició al pressupost pactat entre el PSOE i UP que va propiciar la necessitat de repetir les eleccions. Tot i així, el pas d'ERC té una gran importància, ja que podria establir una aliança de les esquerres al llarg del territori espanyol per aconseguir la generalització dels drets socials, polítics, econòmics i laborals per a tota la població que viu a Espanya, a més de redefinir què és Espanya. Finalment això semblava possible, però ara depèn de qui guanyi dins del PSOE, les seves bases o els aparells de sempre. I no està clar. La fixació de Sánchez per aconseguir l'abstenció del PP o de C's és un signe d'escassa credibilitat en el seu compromís de dur a terme el canvi profund que necessita el país. És que creu que C's i PP l'ajudaran a fer aquest canvi?

La injustícia de parlar d'iguals responsabilitats a la investidura fallida

Equiparar el PSOE amb Unidas Podemos pel que fa a la seva responsabilitat en la investidura fallida és profundament injust. Ha estat el canvi d'orientació de l'equip de Sánchez, que va passar de ser favorable a la coalició a oposar-s'hi, la causa principal del fet que la investidura no tirés endavant. **En realitat, les cessions d'Unidas Podemos van ser sistemàticament d'una gran generositat, i ahora van mostrar que, en contra de l'enorme campanya de descrèdit liderada per l'establishment financer i econòmic i el seu establishment politicomediàtic, a fi de destruir Unidas Podemos, no eren els ministeris (les famoses cadires), sinó polítiques concretes d'enorme urgència per resoldre la crisi social, les que van motivar la seva posició negociadora. És urgent que els militants del PSOE que, al seu dia, es van rebel·lar enfront de l'antiga direcció del partit i els barons, es mobilitzin també ara per a pressionar de nou i recordar a Sánchez les promeses que va fer i les respostes que va donar a l'eslògan de "sí se puede" que van fer servir en el dia de la seva victòria. I és també urgent una gran mobilització dels moviments socials i sindicats per pressionar, sobretot, Sánchez i el PSOE, per a què recuperin la seva vocació transformadora i negociadora i estableixin una coalició que**

seria la primera que existeix a Espanya, continuadora de l'aliança de les esquerres durant la II República.